

УДК 330.322.014

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Папн Н.В.

В статті здійснено аналіз інвестиційної діяльності в Закарпатті за останні роки. Наведено обґрунтовані підходи для розробки регіональних інвестиційних програм та на основі статистичних даних здійснено аналіз інвестиційного клімату Закарпатської області. Запропоновано основні пріоритетні напрямки інвестиційного розвитку регіону. Сформульовано заходи з метою підвищення методів ефективності інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиція, інвестиційний проект, спеціальна економічна зона, інвестиційна стратегія, моніторинг, інвестиційний процес.

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин в Україні з кожним роком все більше посилює роль регіонів у формуванні сталих пропорцій економічного зростання. І Закарпатська область не є винятком. За період СРСР розбалансована централізованими директивними планами економіка регіону на початок розбудови ринкових відносин виявилася нездатною забезпечити навіть незначні відтворювальні господарські процеси. Причиною цього стало ігнорування чинника ресурсного потенціалу Закарпаття. Подолати кризу можна було лише за допомогою суттєвих фінансових вливань в народно-господарський комплекс Закарпаття. Але будь-який інвестор (вітчизняний чи зарубіжний) розглядає потенційний об'єкт інвестування з двох сторін:

- 1) з точки зору ризиковості проекту;
- 2) з точки зору дохідності об'єкта інвестування.

Звичайно, поведінка інвестора направлена на максимізацію доходу при помірному рівні ризиковості. Забезпечити це можна за допомогою одного з найголовніших чинників – це сприятливого для інвестування правового поля.

Запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності було здійснено з метою структурної переорієнтації окремих галузей і підприємств області на випуск конкурентноспроможної продукції, зниження ресурсоємності виробництва та непродуктивних витрат і формування на цій основі платоспроможного попиту, створення і збереження робочих місць та забезпечення соціального захисту найбільш вразливих груп населення, особливо в гірських населених пунктах. Пріоритетними для залучення інвестицій в області стали деревообробна, харчова та легка промисловості. Прийняття цього Закону для Закарпаття є важливим інструментом підтримки державою соціально-економічного розвитку регіону.

Але для суттєвого поліпшення інвестиційного клімату на Закарпатті в 2001 р. було створено спеціальну економічну зону, в основу діяльності якої закладено принцип розвитку, в основному, за рахунок власного ресурсного потенціалу. Слід відмітити, що передувала цьому процесу підготовка проекту Закону України "Про створення спеціальної (вільної) економічної зони "Європа-Центр" у Закарпатті", але потім розробка програми подальшого розвитку економіки області в перехідний період, з урахуванням специфічних особливостей краю виллилася в створення спеціальної економічної зони "Закарпаття", метою якої є впровадження новітніх технологій, залучення інвестицій та отримання прибутку, сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення випуску високоякісних товарів та послуг, створення сучасної виробничої, транспортної, ринкової інфраструктури та нових робочих місць.

Функціонування СЕЗ "Закарпаття" є об'єктом вивчення провідних науковців регіону. Зокрема Лендел М.А. та Жулканич О.М. розглядають створення спеціальної економічної зони як вагомий крок до успішної інтеграції України в європейське співтовариство [2]. Бойко М.М. та Бойко Я.М. для успішного функціонування СЕЗ "Закарпаття" пропонують розбиття стратегії її діяльності на три етапи: створення, формування та розвиток зони [1]. Манівчук Ю.В. вбачає в створенні СЕЗ активний механізм по реалізації регіональної наукової концепції екологізації аграрного виробництва в Карпатах [3]. Слава С.С. стверджує, що спеціальна економічна зона може стати фактором місцевого розвитку лише при якісному структурно-функціональному аналізі чинників та умов її створення [4].

В зв'язку з вище викладеним, метою даної роботи є визначення рівня інвестиційного розвитку економіки регіону та визначення чинників, які впливають на його формування.

При проведенні дослідження були використані статистичний, аналітичний методи та метод синтезу і аналізу.

1 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ

Головним чинником створення СЕЗ є її вигідне географічне положення, близькість кордонів із чотирма європейськими країнами (Румунія, Угорщина, Словаччина та Польща), а також необхідність переорієнтації промислового та сільськогосподарського виробництва Закарпаття на безвідходну переробку наявної в області сировини, випуск високорентабельної продукції, пошук дієвих шляхів підвищення рівня зайнятості населення.

Підприємствами та організаціями Закарпатської області за рахунок усіх джерел фінансування у 2008 році освоєно 3303,5 млн. грн. капітальних інвестицій, з них 87,5% склали інвестиції в основний капітал (див. рис. 1).

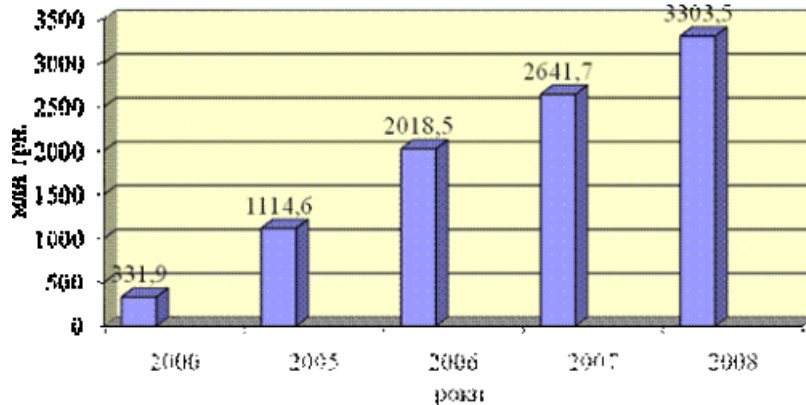

Рис 1 Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств Закарпатської області [5]

Позитивна динаміка інвестицій в основний капітал спостерігається протягом останніх п'яти років. Основним джерелом інвестиційних ресурсів залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно більше половини інвестицій або 1024,4 млн.грн. усіх вкладень. Прослідковується зростання інвестицій в основний капітал за рахунок коштів місцевих бюджетів порівняно з обсягами попереднього року – 185,1 млн. грн., коштів населення на індивідуальне житлове будівництво – 867,2 млн.грн.

Питома вага інвестиційного фінансування з державного бюджету складала в 2008 р. всього 11,3% і має тенденцію до зростання.

У технологічній структурі інвестицій в основний капітал за останні роки переважають витрати на будівельні та монтажні роботи. У 2003 р. питома вага цих витрат порівняно з попереднім роком зросла на 6,7%, однак вона є меншою на 20,4% від рівня 1995 року. Водночас, на придбання машин, обладнання та устаткування для новозбудованих об'єктів, реконструкції і технічного переоснащення діючих підприємств використано 36,9% усіх інвестицій в основний капітал.

Майже третину обласного обсягу інвестиційних вкладень, або 864,2 млн. грн., направлено на розвиток промислового виробництва, з них 659,2 млн.грн - підприємствам обробної промисловості. Підприємствами машинобудування використано 370,3 млн.грн. усіх вкладень в обробну промисловість.

В той же час, зросли капітальні вкладення у харчову промисловість які становили 134,4 млн.грн.

Інвестиції у електроенергетику склали 150,6 млн.грн., що на 90,1% більше, ніж у попередньому році.

Так як Закарпаття відноситься до екологічно вразливих регіонів України і природні умови та існуюча інфраструктура області створюють певні екологічні проблеми (паводки, небезпечні екзогенно-геологічні процеси), то однією з найбільш гострих проблем охорони навколишнього природного середовища є проблема фінансування природоохоронних заходів.

Отже, статистичні дані свідчать про позитивний ефект запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності в Закарпатській області. З метою суттєвого поживлення інвестиційної активності в регіоні необхідно виходити на міжнародні ринки капіталу для активного залучення іноземних інвестицій.

За 2009 рік в економіку області надійшло 355,8 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій та їх приросту наведена на діаграмі (див. рис. 2).

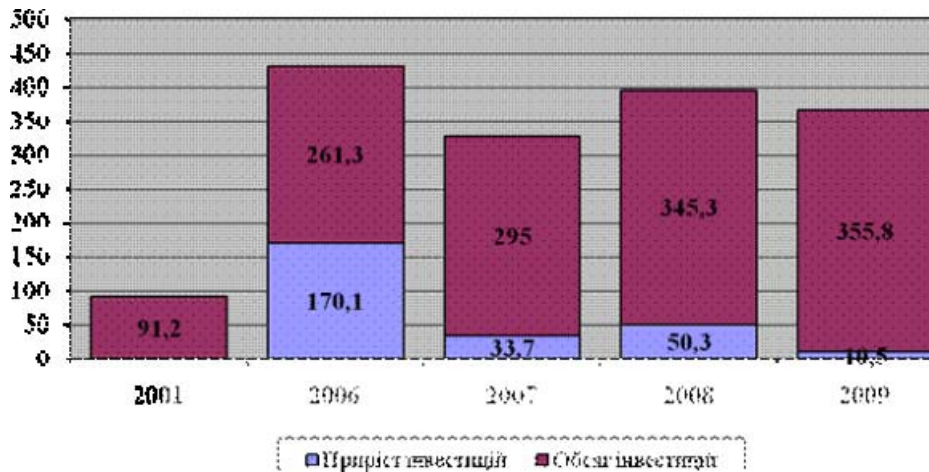

Рис 2 Динаміка обсягу та приросту прямих іноземних інвестицій в Закарпатській області [5]

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій свідчить про те, що найбільші їх обсяги спрямовано у промисловість.

Залучення іноземних інвестицій в економіку області дає можливість впроваджувати новітні технології, сприяти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, збільшувати випуск високоякісних товарів та послуг, створювати сучасну виробничу, транспортну, ринкову інфраструктуру та нові робочі місця.

Отже, розглянуті статистичні дані свідчать про значне поживлення інвестиційного процесу в регіоні в період повноцінної дії спеціального режиму інвестиційної діяльності та суттєве його уповільнення в період відміни пільг та впливу світової фінансової кризи.

2 НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

При визначенні пріоритетних напрямів інвестиційних вкладень на території області доцільно звернути увагу на ряд проблем, які потребують вирішення. Зокрема, необхідним є впровадження у виробничий сектор енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виведення з експлуатації застарілої техніки, модернізації та технічного переозброєння підприємств з метою виробництва конкурентоспроможної продукції. Насамперед, це стосується підприємств машинобудування, деревообробки та виробництва меблів. Необхідно прискорити запровадження механізму санації суб'єктів підприємницької діяльності, які знаходяться на межі банкрутства з активною участю в цьому процесі фінансово-кредитних установ.

При розробці та реалізації інвестиційних проектів підприємств обробної та добувної галузей промисловості необхідно передбачати комплексне і раціональне використання лісових та мінерально-сировинних ресурсів. Щодо підприємств машинобудування та легкої промисловості, то більшість з них працюють на давальницькій сировині, що ставить їх в залежність від рішень іноземних партнерів. Інвестиційна політика в області повинна проводитись в напрямку поступового переходу цих господарюючих суб'єктів на виготовлення власної конкурентоспроможної продукції із завершеним циклом виробництва і орієнтацією на внутрішній ринок. Необхідно також активізувати інвестиційну діяльність в напрямку міжрегіональної співпраці, запровадження комплексних міжрегіональних інвестиційних проектів із замкнутими технологічними циклами по виробництву конкурентоспроможної продукції, участі підприємств регіону у створенні технологічних парків.

Незважаючи на поживлення інвестиційних процесів в регіоні, підприємства промислових галузей Закарпаття залишаються непривабливими для потенційних інвесторів. Враховуючи це, органи державної влади повинні здійснити ряд заходів з метою покращення інвестиційного клімату в Закарпатській області. Зокрема, необхідно прискорити вирішення таких нагальних питань:

- здійснення організаційно-правових заходів по реструктуризації підприємств-банкрутів;
- залучення інвестицій у виробництво конкурентоспроможної на світовому ринку продукції;
- освоєння нових видів продукції з використанням, насамперед, наявної в регіоні екологічно-чистої сировини.

Закарпатська область володіє значними запасами мінерально-сировинних ресурсів (30 видів корисних копалин), але на даний час із 230 розвіданих родовищ експлуатується лише 104. І хоча видобувна галузь є екологічно шкідливою, але, при достатніх інвестиційних вкладеннях та запровадженню адекватних природоохоронних заходів, вона може стати провідною в області.

Також залишається актуальною проблема інвестиційної підтримки сільського господарства. Його особливістю в Закарпатській області є найнижча в Україні землезабезпеченість сільськогосподарськими угіддями та ріллею в розрахунку на одну особу. На одного мешканця області припадає 0,15 га ріллі, при середній по Україні - 0,60 га. Ефективність сільськогосподарської діяльності в значній мірі залежить від державної підтримки, яка повинна базуватись на здійсненні таких основних заходів:

- формування раціональної інфраструктури аграрного ринку, яка б забезпечувала сільськогосподарських товаровиробників ефективними каналами реалізації виробленої продукції;
- створення сучасної ринкової системи матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу;
- збільшення поставок сільськогосподарської техніки за рахунок коштів державного лізингового фонду;
- вдосконалення фінансово-кредитного обслуговування сільськогосподарських виробників.

На особливу увагу заслуговує лісове господарство, в якому за останні роки виникло багато проблем, які пов'язані з неефективним використанням лісового фонду області. Для вирішення даних проблем органам державної влади доцільно надавати дозвіл на реалізацію лише тих інвестиційних проектів в цій сфері, які передбачають комплексне та ефективне використання і відновлення лісових ресурсів.

Перспективною для інвестування в області може стати рекреаційно-туристична галузь, в якій особливе значення відводиться природним лікувально-оздоровчим та рекреаційним ресурсам, за обсягами яких Закарпаття займає одне з провідних місць в Україні. Але для цього потрібно вирішити низку проблем, до яких відносяться:

- сезонна завантаженість туристичних закладів;
- простоявання туристичних комплексів, які перебувають у власності підприємств-банкрутів;
- низький рівень реклами внутрішнього туристичного продукту;
- невідповідність міжнародним стандартам матеріально-технічної бази більшості закладів;
- недостатній рівень обслуговування.

Першочерговим кроком у створенні інвестиційної привабливості туристичної галузі повинно стати створення позитивного іміджу Закарпаття на вітчизняному та міжнародному туристичних ринках, шляхом проведення широкомасштабної реклами внутрішнього туристичного продукту.

З метою активізації пріоритетних для області видів туризму, інвестиційні проекти в цій сфері повинні передбачати формування пріоритетних зон розвитку гірськолижного спорту та забезпечення гірськолижних комплексів необхідним обладнанням.

ВИСНОВКИ

Отже, аналізуючи стан інвестиційного процесу в Закарпатській області можна зробити висновки, що інвестиційна діяльність в даний момент часу повинна перейти на вищий щабель свого розвитку, тобто перехід від взаємного інвестування підприємств надлишковими коштами - до здійснення цієї діяльності суб'єктами підприємницької діяльності, для яких інвестування є профілюючим напрямком (інвестиційні банки, компанії, фонди). Подальше організаційне та законодавче вдосконалення інвестиційного процесу Закарпатської області може бути здійснене за допомогою визначення місця і ролі фінансових посередників у Законах України "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області", "Про вільну економічну зону "Закарпаття" та інших нормативно-правових актах. Саме ці учасники інвестиційного процесу здатні правильно і всесторонньо проаналізувати інвестиційний проект із застосуванням новітніх прогресивних методик. А для цього, перш за все, потрібно здійснити такі важливі кроки:

- 1) чітка законодавча база функціонування фінансово-інвестиційних суб'єктів ринку;
- 2) надання системи пільг при здійсненні інвестиційних операцій;
- 3) участь та підтримка держави у реалізації інвестиційних проектів, які крім фінансового, мають також важливий соціальний ефект.

Вищенаведений аналіз економічної ситуації в Закарпатті ще раз підтверджує актуальність проблем, які виникли в економіці області. Для їх вирішення необхідним є активне здійснення інвестиційних процесів, яке можливе лише при правильній, збалансованій та ефективній розробці інвестиційної стратегії регіону, реалізація якої дасть змогу створити сприятливий інвестиційний клімат, активізувати фінансовий ринок, суб'єкти якого зможуть швидко і адекватно реагувати на зміни в кон'юктурі ринку, що і є запорукою соціально-економічного розвитку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко М.М., Бойко Я.М. Проблеми формування та розвитку спеціальної економічної зони “Закарпаття” // Механізм створення та функціонування спеціальної економічної зони “Закарпаття”. - Ужгород: Патент. - 2000. - С. 51-61.
2. Лендел М.А., Жулканич О.М. Реалізація економічних інтересів регіону в процесі господарської діяльності суб'єктів СЕЗ “Закарпаття” // Механізм створення та функціонування спеціальної економічної зони “Закарпаття”. - Ужгород: Патент. - 2000. - С. 65-74.
3. Манівчук Ю.В. Перспективи виробництва і переробки екологічно чистої сільгосппродукції у рамках діяльності спеціальної економічної зони “Закарпаття” // Механізм створення та функціонування спеціальної економічної зони “Закарпаття”. - Ужгород: Патент. - 2000. - С. 159-163.
4. Слава С.С. Чи стануть вільні економічні зони фактором місцевого розвитку в Україні? // Механізм створення та функціонування спеціальної економічної зони “Закарпаття”. - Ужгород: Патент. - 2000. - С. 140-143.
5. Статистичний щорічник за 2003 рік. – К. – Видавництво “Консультант”, 2004. – с. 631.

[Папв Неля Василівна](#), здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу Ужгородського національного університету, тел. 80509257348, e-mail papw@rambler.ru